

МОЖЛИВОСТІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Ряшко О. В.

ВСТУП

Цілком зрозуміло, що практично жодне розслідування кримінального правопорушення не обійшлося без використання спеціальних знань у формі судової експертизи. Якщо брати до уваги саме специфічні обставини, які підлягають встановленню під час розслідування домашнього насильства, то в кожному такому кримінальному провадженні призначаються та проводяться різного виду експертизи. В першу чергу мова йде про судово-медичні експертизи зі встановлення ступеня тяжкості нанесення тілесного ушкодження, під час яких з'ясовується саме механізм спричинення ушкоджень здоров'ю особи за конкретних обставин, що впливає безпосередньо на кваліфікацію вчиненого та має важливе значення для формування доказової бази під час досудового розслідування.

Саме оцінка серйозності травм є однією з форм експертизи живих осіб, що призначаються найчастіше, становлячи 90 % загальної кількості таких оцінок. Цей вид експертизи є обов'язковим у всіх випадках, коли потрібно встановити рівень відповідальності та обсяг покарання для особи, що завдала тілесних ушкоджень¹

Основним об'єктом експертного дослідження, коли мова заходить про заподіяння шкоди здоров'ю, виступає сам потерпілий (ушкоджені частини тіла, шкіри, кісток). За своїм змістом та наповненням судова експертиза є невід'ємною частиною процесу розслідування заподіяння будь-якої шкоди здоров'ю особи, тому що, то саме освідчування, наприклад, не завжди дає можливість змодельовати повну картину події та її наслідків, що вкрай важливо при правовій кваліфікації діяння та подальшого розслідування.

Пам'ятаємо, що кожний випадок вчинення домашнього насильства неминуче тягне за собою суспільно небезпечні наслідки у вигляді фізичних або психологічних страждань, розлади здоров'я, втрату працездатності, емоційну або економічну залежності, має шалено негативний вплив на життя потерпілої особи навіть у довгостроковій перспективі, зачіпає та несприятливо впливає на близьких, родину, дітей, та зрештою відбивається і на усьому громадянському суспільстві.

Щодо можливостей саме використання спеціальних знань під час досудового розслідування даного виду кримінальних правопорушень, то вони відіграють винятково важливе значення, адже дозволяють не тільки сформувати план та хід

¹ Erhard N. M. (2023). *Sudova medytsyna: konspekt lektsii* [Forensic medicine: lecture notes]. Kyiv : UkrDHRI, 2023. [In Ukrainian]. P. 37.

досудового розслідування, але й забезпечити його ефективність та можливість прийняття правильних процесуальних рішень з метою невідворотності покарання для кривдника.

1. Деякі питання судово-медичної та судово-біологічної експертизи при розслідуванні домашнього насильства

Саме методика судово-медичної експертизи з встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень при вчиненні домашнього насильства передбачає використання системи методів, що складається з загального діалектичного методу, загальнонаукових та медичних. В першу чергу мова йде про використання спостережень, опису, узагальнень, моделювання, експерименту. До власних медичних методів наукового пізнання належать: морфологічні, клінічні, фізико-оптичні, рентгенологічні, фотографічні, хроматографічні, спектральні. Основні ж методи судово-медичної експертизи поділяють на біологічні, біофізичні і біохімічні. Знову ж таки, у сферу судової медицини також входять питання ідентифікації особи та знаряддя, за допомогою яких були завдані тілесні ушкодження²

Коли мова заходить тільки про початок досудового розслідування, то на момент внесення відомостей до ЄРДР, слідчий володіє лише первинною інформацією про місце розташування тілесних ушкоджень при заподіянні фізичного насильства та іншу інформацію щодо стану здоров'я потерпілого, і звичайно, може мати версію відносно важкості таких ушкоджень з огляду на стан потерпілого. Достовірний висновок судово-медичного експерта однозначно підтвердить чи спростує таке припущення, і саме від цього висновку, значною мірою, залежить подальша кримінально-правова кваліфікація кримінального правопорушення, як ми вже згадували вище.

Погоджуємося з думкою авторів А.А. Вознюка та М.А. Григи щодо потужних можливостей сучасної судово-медичної науки та її високим рівнем в контексті задоволення потреб та мети досудового розслідування. Однак, часом ефективному використанню сучасних інновацій і технологій саме у правоохоронній діяльності перешкоджає елементарна відсутність у працівників органів досудового розслідування знань щодо можливостей та потенціалу судових експертиз та тих питань, які під силу вирішити експертові. На жаль, внаслідок таких прогалин суттєво обмежуються можливості щодо збирання допустимих та достовірних доказів³

Якщо після вчинення домашнього насильства у потерпілої особи виявляють синці, подрипини, будь-які травми, то її (його) скеровують на медичну процедуру огляду з метою виявлення на його тілі слідів чи ознак злочину. Таку процедуру можна здійснити в бюро судово-медичної експертизи. Лікар для

² Л. Гула, В. Черепушак. Особливості проведення судово-медичної експертизи з визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 906 (20). 2018. С. 152

³ Vozniuk A., Hryha M. Topical issues of forensic medical examination in the investigation of war crimes. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2023. № 28(2). P. 14. DOI: <https://doi.org/10.56215/naia-herald/2.2023.09>.

встановлення факту заподіяння тілесних ушкоджень і ступеня їх тяжкості оглядає потерпілого і детально фіксує усі травми та сліди побиття⁴

Цілком зрозуміло, що фізичне насильство залишається найпомітнішою та найлегше впізнаваною формою домашнього насильства, оскільки внаслідок навмисного застосування фізичної сили, на кшталт ударів ногами та руками, ляпасів або удушення завжди залишаються явні ознаки на тілі. Окрім цього, обмеження свободи пересування або залишення людини без їжі та води або навмисне залишення її в небезпечній зоні, ненадання допомоги також кваліфікується як фізичне насильство.

В ході безпосереднього проведення судово-медичної експертизи характеристика тілесних ушкоджень повинна бути підтверджена об'єктивними клінічними даними, за результатами лабораторних чи інструментальних досліджень. Зауважимо, що одразу після винесення слідчим постанови про призначення судово-медичної експертизи необхідно забезпечити якнайшвидше детальний огляд експертом потерпілого. Неодноразові випадки огляду після фактичного лікування потерпілого є неприпустимими та ставлять під сумнів достовірність таких результатів, так само як і висновок лише на підставі даних медичної документації при цілком реальній можливості огляду наживо. Медична документація власне є допоміжним ресурсом в ході проведення судово-медичної експертизи, як зрештою і інші відомості, які були отримані в ході проведення слідчих (розшукових) дій, але основним джерелом інформації є саме сліди, залишені на тілі потерпілої особи.

Знову ж таки щодо визначення конкретних питань, які ставляться слідчим при призначенні судово-медичної експертизи, то вони залежать від конкретних обставин вчинення домашнього насильства та заподіяння тілесних ушкоджень, способу злочинного посягання, наявності знарядь вчинення злочину, особливостей слідчої ситуації та обсягу тих доказів, що були отримані під час первинних слідчих (розшукових дій). Слід нагадати, що саме під час вчинення домашнього насильства потерпіла особа може активно чинити супротив кривдникові та зі свого боку теж завдати тілесних ушкоджень нападникові. В таких випадках підозрюваний теж піддається судово-медичній експертизі.

Не зайвим є і нагадування про коректне формулювання запитань, зокрема щодо їх відповідності предмету дослідження та особливо уникнення формалізму у підходах, саме тому не зайвою буде консультація спеціаліста перед складанням постанови про призначення експертизи. Такий підхід максимально сприяє подальшому уникненню необхідності призначення повторних чи додаткових експертиз, що в свою чергу позитивно відбивається на ефективності досудового розслідування та дотримання засади розумних строків у кримінальному судочинстві.

При вчиненні домашнього насильства непоодинокими є випадки використання предметів, якими заподіюють тілесні ушкодження та викликають наслідки у вигляді слідів біологічних виділень та (або) частинок тканини.

⁴ Ботнарєнко І.А. Домашнє насильство: початковий етап розслідування. *Криміналістичний вісник*. № 2 (36), 2021. С. 87. DOI: 10.37025/1992-4437/2021-36-2-82

Окрім власне цих слідів на одязі потерпілого теж можливо виявити волосся, слину, кров підозрюваного, тим більше коли мова йде про взаємний контакт.

Саме тому, коли в ході домашнього насильства особа отримала тілесні ушкодження, важливу роль у встановленні усіх обставин відіграє судово-біологічна експертиза речових доказів, тобто експертиза, що досліджує різні біологічні об'єкти, які є продуктами виділень організму людини, сліди від яких можуть бути виявлені на предметах одязі підозрюваного та потерпілого, або на недопалках, що були виявлені на місці події та на можливих знаряддях злочину. Саме визначення групових ознак виявлених речовин сприяє ідентифікації приналежності слідів підозрюваному або потерпілому. Специфіка такого роду доказів полягає в тому, що частинки накладення можуть зберігатися на предметах навіть після того, як ці предмети були піддані різному впливу, як правило при знищенні слідів кримінального правопорушення злочинцем. Особлива увага також приділяється і судово-медичному дослідженню крові, оскільки в даному аспекті важливе розуміння механізму виникнення її слідів.

Об'єктами судової молекулярно-генетичної експертизи під час розслідування нанесення тілесних ушкоджень в ході домашнього насильства найчастіше є речові докази, на яких розміщено сліди біологічного походження, серед них: кров, сперма, букальний епітелій, слина, піднігтьовий вміст, кісткові рештки, зуби, волосся з цибулиною, а також інші контактні сліди, які містять клітини з ядрами.

Велике значення при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, мають дослідження об'єктів з мікроскопічними текстильними та іншими волокнами. Але слід звернути увагу на той факт, що серед слідчих спостерігається певна переоцінка висновків щодо даного виду експертиз і визначення групової належності текстильних волокон часто помилково розцінюється як висновок про індивідуальну належність. Тому саме при оцінці висновків таких експертиз необхідно пам'ятати про важливість аналізу умов зберігання вилученого одягу, стану пакування та не виключати можливості випадкового контакту досліджуваного одягу з іншим одягом, тканиною, а найголовніше це відсутність стовідсоткової впевненості можливості диференціації волокон, що потрапили на одяг до, в момент та після події⁵

У разі призначення судово-біологічної експертизи доцільно на вирішення експерта ставити питання щодо наявності слідів крові людини на певних предметах, визначення групи і типу належності чоловікові або жінці, дорослій людині або дитині, давності утворення плям крові та їх походження, групової належності виділень і статі особи, належність виявленого волосся людині чи тварині та частини тіла, де воно було виявлено та її подібність з волоссям конкретної людини. Можливості судово-біологічної експертизи насправду є неймовірно широкими щодо встановлення належності об'єктів біологічного походження певній особі.

⁵ Юрчишин В. М., Кифлюк Р. В. Особливості досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних із насильством в сім'ї : Монографія. Чернівці : Технодрук, 2021. С. 85.

В контексті нашої статті звертаємо увагу на вкрай рідкісне використання у практиці досудового розслідування можливостей криміналістичної експертизи матеріалів, речовин та виробів. Але ж значення дослідження таких об'єктів для доказування у кримінальних провадженнях щодо вчинення домашнього насильства є вкрай доречним, оскільки пов'язане з тим, що при застосуванні фізичного насильства можуть відбуватися взаємні перенесення мікрочолокон.

Подекуди об'єктами вивчення можуть бути відображення слідів чи ушкоджень у вигляді словесно-мовних, графічних, фоторентгенографічних, математичних та інших моделей, що наявні в матеріалах кримінального провадження та медичних документах. Комплексне дослідження ушкоджень, слідів, накладень, їх моделей повинно виконуватись з метою встановлення конкретного екземпляра предмета, від дії якого виникли знайдені зміни⁶

Щоб бути «ефективним», розслідування має бути належним. Це означає, що воно має бути здатним привести до встановлення фактів ... Розслідування має бути ретельним, а це означає, що органи влади повинні завжди серйозно намагатися з'ясувати, що сталося, і не повинні покладатися на поспішні чи необгрунтовані висновки, щоб закрити розслідування, або використовувати їх як основу для своїх рішень. Вони мають вживати всіх доступних їм розумних заходів для отримання доказів щодо інциденту, в тому числі, зокрема, показань свідків і доказів судової експертизи⁷.

2. Практичні аспекти судово-психіатричної та судово-психологічної експертиз в ході розслідування домашнього насильства

Коли досудове розслідування тільки розпочинається, то цілком зрозуміло, що не завжди відома уся інформація щодо причин поведінки кривдника, специфіки стосунків, тривалості агресивної поведінки тощо. В будь якому випадку необхідним є встановлення, виявлення та фіксація всієї можливої інформації, як матеріальної, так і ідеальної, яка стане підґрунтям доказування фактів нанесення тілесних ушкоджень під час вчинення домашнього насильства та взаємозалежність між ними. Саме тому... таким важливим виявляється ретельний аналіз слідової інформації, яка підтверджує факт вчинення кримінального правопорушення та визначає його взаємообумовленість та причинно-наслідкові зв'язки⁸

Особливістю домашнього насильства є його латентний характер, особливості поведінки жертв щодо власних побоювань та небажання звертатися по допомогу можуть впливати на те, що розрахунок на створення належної доказової бази

⁶ Пиріг І. В., Карпенко Р. В. П 33 Теорія і практика розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми : монограф. / І. В. Пиріг, Р. В. Карпенко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 161.

⁷ Керівництво із застосування статті 3 Європейської конвенції з прав людини Заборона катування. Перше видання – 31 серпня 2022 р. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/ guide_art_3_ukr.

⁸ Комаринська Ю.Б., Мировська А.В., Патик Л.Л. Обставини, що підлягають встановленню та доказуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. № 6(6) (2024): Успіхи і досягнення у науці. С. 106. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6\(6\)-102-115](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6(6)-102-115)

лише на показаннях потерпілих, їх родичів, інших свідків не завжди буде гарантувати встановлення усіх обставин кримінального правопорушення в повній мірі. Саме тому, для ефективного та успішного розслідування слід максимально залучати судових експертів. У справах про злочини, пов'язані з домашнім насильством, яке призвело до спричинення смерті або шкоди здоров'ю, судово-медична експертиза є обов'язковою. На знаряддях злочину можуть залишитися кров, волосся, інші біологічні об'єкти, у таких випадках одночасно з судово-медичною експертизою призначається судово-біологічна. Об'єктами останньої можуть бути також інші предмети зі слідами крові: одяг, взуття, інші речі підозрюваного, потерпілого і свідків⁹

У випадках, коли приміром потерпілим від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, є неповнолітній, необхідно призначити та проводити психолого-психіатричну експертизу. Під час її проведення може бути визначено ступінь психічної травми, завданої неповнолітньому. Перед експертами також слід ставити питання щодо характеру заподіяної травми і ступеня небезпеки для морального здоров'я дитини тих чи інших дій підозрюваного.

Найчастіше під час розслідування нанесення тілесних ушкоджень судово-психіатричній експертизі піддаються підозрювані у вчиненні злочину. Експертиза дозволяє встановити їх психічний стан, визначити здатність усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій або керувати ними під час нанесення тілесних ушкоджень, а також вирішити питання щодо можливості застосування примусових заходів медичного характеру.

Саме індивідуально-характерологічні особливості потерпілої (потерпілого) становлять предмет дослідження експертизи, зокрема емоційний стан потерпілої особи, особливості її психічної діяльності, специфіка ситуації, у якій вона опинилася. На превеликий жаль, внаслідок систематичного потерпання від домашнього насильства з'являються різного роду невротичні реакції, соматичні захворювання, знижується фізичне та розумове функціонування. Поведінці жертв домашнього насильства притаманні занепокоєння, порушення сну, хронічний пригнічений стан психіки або навпаки невмотивована агресія, тривожні нав'язливі думки про суїцид або реальні його спроби, втрата звичного кола спілкування, вкрай знижена самооцінка. Зрозуміло, що жоден слідчий не в змозі, в повній мірі, оцінити психічний стан особи, яку допитує та визначити його вплив на достовірність показань у контексті запам'ятовування, оцінювання та відтворення інформації, саме тому виникає потреба у призначенні судово-психологічної експертизи¹⁰

Непоодинокими є випадки, коли слідчі судді відмовляли в задоволенні клопотань про призначення судово-психіатричних експертиз щодо потерпілих від домашнього насильства у зв'язку з тим, що в матеріалах кримінальних

⁹ Особливості виявлення, фіксації та вилучення слідів домашнього насильства під час досудового розслідування [Текст] : метод. рек. / [О.В. Александренко, С. С. Охріменко]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 24

¹⁰ Савченко І. О., Бабич С. Л., Ускіла Р. Деякі питання судової психологічної експертизи потерпілих від домашнього насильства (оглядова стаття). Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. / редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 22. С. 547. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.43>.

провадження не були зазначені відомості щодо психічних розладів таких осіб. Саме тому слідчому необхідно в закладі охорони здоров'я отримати інформацію щодо звернень особи по медичну допомогу. Крім того, важливою є інформація, отримана від близьких родичів, знайомих, колег, яким відомі відомості щодо можливих розладів психічного здоров'я потерпілої особи¹¹

Звертаємо увагу, що специфікою судово- психологічної експертизи є її акцентуація на встановленні саме таких особливостей психічної діяльності та їх проявах в поведінці особи, що мають юридичне значення та викликають правові наслідки. Під час розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень під час домашнього насильства судово-психологічна експертиза може призначатися саме для визначення перебування підозрюваного у стані вираженого емоційного збудження, емоційного напруження чи фізіологічного афекту як психологічних підстав сильного душевного хвилювання. Цілком зрозуміло, що стан афекту позначається, в першу чергу, на психічній діяльності людини, позбавляє її самоконтролю та здатності керувати своїми діями. Для визначення наявності такого психічного стану в момент вчинення кримінального правопорушення, необхідно проведення саме судово-психологічної експертизи.

На практиці у сторін провадження нерідко виникають труднощі із формулюванням логічно правильних та послідовних запитань. Зокрема експертів доцільно ставити запитання на кшталт: – Чи мав (ПІБ) психічний розлад у період, до якого належить інкриміноване йому діяння? – Чи міг він у той час, з огляду на свій психічний стан, усвідомлювати значення своїх дій та контролювати їх? – Чи є на момент експертизи психічне захворювання, і якщо так, то чи впливає воно на здатність особи розуміти свої дії та керувати поведінкою? – Чи потребує особа застосування примусових заходів медичного характеру, і яких саме¹²?

Судово-психологічна експертиза також може проводитись і для визначення мети і мотивів вчинення злочину, для з'ясування можливості особи, яку допитують, не залежно від процесуального статусу адекватно сприймати, зберігати в пам'яті та відтворювати відомості про обставини кримінального правопорушення. Слід пам'ятати, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони домашнього насильства виступають суспільно небезпечні наслідки у вигляді фізичних та/або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної або іншої залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, що прямо передбачено кримінальним законом¹³.

¹¹ Мотлях О.І., Іщенко Т.В. Специфіка призначення судово-психіатричних експертиз у розслідуванні домашнього насильства. *Порівняльно-аналітичне право*. № 2. 2020. С. 214.

¹² Вергун І.А. Судово-психіатрична експертиза: сучасний стан і необхідність реформування. *Судова експертиза: перспективи розвитку та окремі вектори змін* : V Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 6 червня 2025 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. 572 с. С. 108.

¹³ Степаненко О. Роль експертизи у доказуванні домашнього насильства: національна практика. С. 416. *Експертне забезпечення розслідування організованої злочинності: міжнародний досвід та національна практика* : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 27 листоп. 2025 р. / [орг. комітет: С. Ківалов, М. Аракелян, О. Катарга, Д. Кішко, Д. Колодін, А. Колодіна, Л. Аркуша та ін.]; Нац. ун-т Одеськ. юрид. акад.

Очевидно, що проведення судової психологічної експертизи наслідків домашнього психологічного насильства потребує від експерта психолога високого рівня емпатії, володіння технікою ефективної міжособистісної взаємодії та адекватності підбору діагностичного інструментарію¹⁴.

З огляду на це, можемо зауважити, що всі запитання слідчих, котрі винесені на розв'язання судового експерта-психолога щодо потерпілого від домашнього насильства зведені до того чи вплинула на нього подія кримінального правопорушення, яким чином це позначилося на його психіці та психо-емоційному стані¹⁵.

Наголосимо, що необхідність комплексного застосування психіатричних і психологічних знань виникає саме у тих випадках, коли постає необхідність розмежування станів патологічного та фізіологічного афектів. Якщо ці експертизи проводяться роздільно, то спочатку призначається судово-психіатрична експертиза для діагностики наявності патологічного ефекту, вже після призначається судово-психологічна експертиза¹⁶.

В будь-якому випадку, слід пам'ятати, що при оцінюванні висновків психіатричної і психологічної експертизи особливу увагу слід приділяти дослідницькій частині. Неодноразовими є прецеденти, коли під час проведення експертизи під експертний надавав суперечливу інформацію про подію злочину або вказував на нові, раніше не відомі факти його вчинення або ж навпаки, маємо ситуацію зворотну, коли підозрюваний зізнавався у вчиненні злочину, хоча під час допиту категорично заперечував свою винуватість. Оскільки ці показання фіксуються експертом у дослідницькій частині висновку, то відповідно вони мають значення для досудового розслідування.

Судово-психіатрична експертиза проводиться у всіх випадках, коли у слідчого виникає щонайменший сумнів відносно психічного здоров'я підозрюваного. Саме за допомогою цієї експертизи визначається психічний стан особи та вирішується питання про осудність – здатність усвідомлювати фактичний характер і небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними під час заподіяння шкоди здоров'ю, а також отримується висновок щодо необхідності застосування примусових заходів медичного характеру. Якщо взяти до уваги невітїшну статистику, то побачимо, що великий відсоток випадків домашнього насильства скоюють у стані алкогольного сп'яніння (наркотичного, психотропного), тому проведення наркологічної експертизи теж є необхідним та

кафедра криміналістики, суд. експертиз та поліграф.; Нац. центр суд. експерт. при Міністер. юстиц. Респуб. Молдова; Одеськ. Наук.-дослідн. ін-т суд. експерт. Міністер. юстиції України. Одеса: НУ «ОЮА», 2025. С. 418.

¹⁴ Міхеєва Л.М. Домашнє насильство: судово-психологічна експертиза та соціально-правові аспекти. *Габітус*. Випуск 19. 2020. С. 256.

¹⁵ Сальнікова А.О. Використання спеціальних психіатричних та психологічних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1 (31). С. 282–283. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.22>

¹⁶ Карпенко Р. Напрями використання спеціальних знань під час розслідування тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми [Електронний ресурс] *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2016. № 10. С. 183. Електрон. журн. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/41.pdf>.

важливим моментом для з'ясування питань: чи страждає підозрюваний алкоголізмом (наркоманією), якщо так, то чи потребує він примусового лікування, оскільки питання хворобливої залежності залишається актуальним і для дослідження в порядку проведення саме судово- психіатричної експертизи.

ВИСНОВКИ

Наприкінці нашого дослідження хочемо ще раз наголосити на тому, що експертний висновок у кримінальному провадженні не має жодних переваг або будь-якої наперед встановленої сили у порівнянні з іншими доказами у кримінальному провадженні. Жодні законодавчі гарантії щодо надійності та високої репутаційної складової судово-експертної діяльності та ґрунтовності її висновків, що обумовлено застосуванням та використанням широкого кола наукових, технічних, інших спеціальних знань, не можуть виключати можливості помилок з боку експерта та обов'язку процесуальної оцінки їх слідчими органами та безпосередньо судом, неупереджено та у повному обсязі.

Водночас розуміємо, що у порівнянні з іншими джерелами доказів оцінка висновку судового експерта є досить складним та комплексним розумовим процесом, вимагає задіяння чималого обсягу спеціальних знань, високого рівня інтелекту, професійного досвіду та постійного вдосконалення.

Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях щодо вчинення домашнього насильства дозволяє повно та якісно сформувати доказову базу та допомогти потерпілим відновити справедливість та притягнути винуватців до кримінальної відповідальності.

Складність, латентність та високі травматичні ризики домашнього насильства обумовлюють необхідність комплексного підходу до збирання, перевірки та оцінки доказів у такого роду розслідуваннях. Судово-психологічна експертиза своїм завданням має не лише фіксувати психологічні наслідки, але й ставати дієвим інструментом захисту прав потерпілої особи та профілактики рецидиву вчинення насильства.

Саме спеціальні знання, якими володіють судові експерти, постійний розвиток їх потенціалу надають перспективу розслідування такого роду кримінальних правопорушень. Неоціненним є використання можливостей судово-психологічної експертизи з метою визначення факту заподіяння шкоди потерпілим наслідок вчиненого щодо них правопорушення. З точки зору стадійності кримінального процесу, це якнайшвидша та реальна можливість перейти до стадії судового провадження та наблизити винесення обвинувального вироку для кривдника.

АНОТАЦІЯ

Домашнє насильство в Україні вже давно вийшло за межі «збереження сім'ї за будь-яку ціну», яку охороняють за щільно зачиненими дверима. Із 2019 року, коли в Кримінальному кодексі з'явилася окрема стаття про систематичне домашнє насильство, за такі дії передбачена кримінальна відповідальність. Але шлях від звернення до Національної поліції з заявою до судового вироку складний та виснажливий.

Наголошено, що у доказуванні такого роду кримінальних правопорушень важливу роль відіграють процесуальні форми використання спеціальних знань, серед яких пріоритетне місце займають судово-криміналістичні експертизи. Доцільність призначення окреслених видів судових експертиз передусім обґрунтована типом завдань, які покладаються на вирішення експерта, особливостями слідчої ситуації, висуненими версіями та механізмом протиправної діяльності. Обґрунтовано, що призначення окреслених видів експертиз має відбуватися своєчасно, адже самі матеріали та сліди, що виявляються та направляються на дослідження експертів, можуть піддаватися впливу низки зовнішніх чинників.

Акцентовано питання виникнення проблем щодо дотримання балансу між правами потерпілих та підозрюваних (обвинувачених). Система забезпечення прав та обов'язків обидвох сторін не повинна надавати перевагу жодній зі сторін, яким би несправедливим це не видавалося по відношенню до жертви. Тому що саме так працює кримінальна юстиція в контексті свого призначення: сподіваємося ефективного та справедливого.

Література

1. Erhard N. M. (2023). *Sudova medytsyna: konspekt lektsii* [Forensic medicine: lecture notes]. Kyiv : UkrDHRI, 2023. 119 p. [In Ukrainian]
2. Л.Гула, В.Черепушак. Особливості проведення судово-медичної експертизи з визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 906 (20). 2018. С. 149–155.
3. Vozniuk A., Hryha M. Topical issues of forensic medical examination in the investigation of war crimes. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2023. № 28(2). P. 9–18. Doi: <https://doi.org/10.56215/naia-herald/2.2023.09>.
4. Ботнаренко І.А. Домашнє насильство: початковий етап розслідування. *Криміналістичний вісник*. № 2 (36), 2021. С. 82–92. DOI: 10.37025/1992-4437/2021-36-2-82
5. Юрчишин В. М., Кифлюк Р. В. Ю83 Особливості досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних із насильством в сім'ї : Монографія. Чернівці : Технодрук, 2021. 160 с.
6. Пиріг І. В., Карпенко Р. В. П 33 Теорія і практика розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми : монограф. / І. В. Пиріг, Р. В. Карпенко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 188 с.
7. Керівництво із застосування статті 3 Європейської конвенції з прав людини Заборона катування. Перше видання – 31 серпня 2022 р. URL: https://ks.echr.coe.int/ documents/d/echr-ks/ guide_art_3_ukr.
8. Комаринська Ю.Б., Мировська А.В., Патик Л.Л. Обставини, що підлягають встановленню та доказуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. № 6(6) (2024): *Усніхи і досягнення у науці*. С. 102–115. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6\(6\)-102-115](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6(6)-102-115)

9. Особливості виявлення, фіксації та вилучення слідів домашнього насильства під час досудового розслідування [Текст] : метод. рек. / [О.В. Александренко, С. С. Охріменко]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 28 с.

10. Савченко І. О., Бабич С. Л., Ускіла Р. Деякі питання судової психологічної експертизи потерпілих від домашнього насильства (оглядова стаття). Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. / редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 22. С. 538–554. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.43>.

11. Мотлях О.І., Іщенко Т.В. Специфіка призначення судово-психіатричних експертиз у розслідуванні домашнього насильства. *Порівняльно-аналітичне право*. № 2. 2020. С. 212–215.

12. Вергун І.А. Судово-психіатрична експертиза: сучасний стан і необхідність реформування. *Судова експертиза: перспективи розвитку та окремі вектори змін* : V Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 6 червня 2025 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. 572 с.

13. Степаненко О. Роль експертизи у доказуванні домашнього насильства: національна практика. Експертне забезпечення розслідування організованої злочинності: міжнародний досвід та національна практика: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 27 листоп. 2025 р. / [орг. комітет: С. Ківалов, М. Аракелян, О. Катарага, Д. Кішко, Д. Колодін, А. Колодіна, Л. Аркуша та ін.]; Нац. ун-т Одеськ. юрид. акад. кафедра криміналістики, суд. експертиз та поліграф.; Нац. центр суд. експер. при Міністер. юстиц. Респуб. Молдова; Одеськ. Наук.-дослідн. ін-т суд. експер. Міністер. юстиції України. Одеса: НУ «ОЮА», 2025. 450 с.

14. Міхєєва Л.М. Домашнє насильство: судово-психологічна експертиза та соціально-правові аспекти. *Габітус*. Випуск 19. 2020. С. 253–257.

15. Сальнікова А.О. Використання спеціальних психіатричних та психологічних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. №1 (31). С. 276–287. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.22>

16. Карпенко Р. Напрями використання спеціальних знань під час розслідування тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми [Електронний ресурс] *Jurnalul juridic național: teorie și practică* = Национальный юридический журнал: теория и практика. 2016. №10. С. 181–185. Електрон. журн. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/41.pdf>.

Information about the author:

Ryashko Olena Vasylivna,

Candidate of Law, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Criminal Procedure and Criminology,

Lviv State University of Internal Affairs,

26, Horodotska St., Lviv, 79007, Ukraine